

Друга Всеукраїнська наукова конференція

**«Історія та археологія
України: сучасні
тренди досліджень»**

29 квітня 2026 року

М.Одеса

Міністерство освіти та науки України

**Державний заклад «Південноукраїнський
національний педагогічний університет імені К. Д.
Ушинського»**

**Полтавський національний педагогічний
університет імені В. Г. Короленка**

**Відділ історії козацтва на півдні України Науково-дослідного
інституту козацтва при Інституті історії України НАН
України**

Одеський національний морський університет

Одеський історико-краєзнавчий музей

**ІСТОРІЯ ТА АРХЕОЛОГІЯ УКРАЇНИ:
СУЧАСНІ ТРЕНДИ ДОСЛІДЖЕНЬ**

Збірка наукових праць

Електронне наукове видання

Одеса – 2026

УДК 94(477)+903(477):(06)

Рекомендовано до друку кафедрою
історії України Державного закладу
«Південноукраїнський національний
педагогічний університет
імені К. Д. Ушинського»
Протокол № 11 від 20 травня 2026 р.

Рекомендовано до друку вченою радою
Державного закладу «Південноукраїнський
національний педагогічний університет
імені К. Д. Ушинського»
Протокол №14 від 28 травня 2026 р.

Редакційна колегія:

к.і. н., доцент Сєкєрська О. П. (Одеса) – *відповідальний редактор*
Лаборант кафедри історії України Нікіфорова Н. А. (Одеса) –
відповідальний секретар
д. і. н., професор Бабенко Л. Л. (Полтава)
д. і. н. Бруяко І. В. (Одеса)
ас. Родіял Д. О. (Одеса)

Історія та археологія України: сучасні тренди досліджень: збірка
наукових праць / за ред. О. П. Сєкєрської. Одеса, 2026. 274 с.

Збірка наукових праць присвячена важливим проблемам сучасної
історичної науки, які стосуються сучасних трендів досліджень історії та
археології України. До неї увійшли публікації молодих вчених, аспірантів та
здобувачів освіти, оприлюднені на I Всеукраїнській науково-практичній
конференції «Історія та археологія України: сучасні тренди досліджень», яка
відбулася **29 квітня 2026 року** у ДЗ «Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К.Д. Ушинського».

Видання розраховане на вчених-істориків, викладачів, студентів і усіх, хто
цікавиться історією та культурою України.

Рецензенти:

д. і. н., професор Михайлуца М. І.
д. і. н., професор Діанова Н. М.

Видано за редакцією авторів-здобувачів та наукових керівників

АДМІНІСТРАТИВНІ ТА РЕПРЕСИВНІ ПРАКТИКИ
АНТИРЕЛІГІЙНОЇ ПОЛІТИКИ СРСР В ОДЕСЬКІЙ ЄПАРХІЇ
(1920–1939)

Генсьорський Васильс.66

ОСОБЛИВОСТІ ІСТОРИЧНОГО ТА КУЛЬТУРНОГО
РОЗВИТКУ БУДЖАКУ ЯК ПРИКОРДОННОГО РЕГІОНУ
УКРАЇНИ

Гладких Анастасія, Савченко Вікторс.72

ОБРАЗ ПЕТЛЮРИ ТА СКОРОПАДСЬКОГО У ТВОРАХ
ІСТОРИКА УКРАЇНИ ВІКТОРА САВЧЕНКА

Єременко Маргаритас.81

ЖИТТЄДІЯЛЬНІСТЬ ПРОТОІЄРЕЯ АРСЕНІЯ
ЛЕБЕНДИЦЕВА

Єрмакова Валеріяс.88

ДЖАЗ В ОДЕСІ: ІСТОРІЯ ФОРМУВАННЯ,
ІНСТИТУЦІОНАЛІЗАЦІЯ ТА СУЧАСНА МОЛОДІЖНА
СЦЕНА

Жимолостнова Веронікас.96

ДОСЛІДЖЕННЯ ПОСЕЛЕННЯ ЧАТАЛ-ГЮЮК

Засоба Катерина, Секерська Оленас.103

РОЛЬ БЕРЕСТЕЙСЬКОЇ УНІЇ У ФОРМУВАННІ
ІСТОРИЧНОГО МИСЛЕННЯ

Кондратюк Василь, Середа Олександрс.109

ТЕАТРАЛЬНЕ ЖИТТЯ ОДЕСИ В ХІХ СТ.

Кравченко Яна, Діанова Наталіяс.114

НАСЛІДКИ ЧОРНОБИЛЬСЬКОЇ АВАРІЇ ДЛЯ ЗДОРОВ'Я
НАСЕЛЕННЯ ТА ДЕМОГРАФІЧНОЇ СИТУАЦІЇ

Мехеда Ангелінас.120

Маргарита Єременко, здобувач другого рівня вищої освіти ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», м. Одеса

Науковий керівник: **Віктор Савченко**, д. і. н., професор кафедри історії України ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», м. Одеса

ОБРАЗ ПЕТЛЮРИ ТА СКОРОПАДСЬКОГО У ТВОРАХ ІСТОРИКА УКРАЇНИ ВІКТОРА САВЧЕНКА

Анотація: У статті аналізується образи П. Скоропадського та С. Петлюри у працях Віктора Савченка. Автор показує Петлюру як поєднання ідеаліста й прагматика, а Скоропадського – як суперечливого діяча між двома культурами. Порівняння підкреслює різницю їх оцінок і ролей в історії революції 1917-1921 рр.

Ключові слова: С. Петлюра, П. Скоропадський, В. Савченко, біографістика, Українська революція, образ, УНР, Гетьманат.

Період Української революції 1917-1921 років залишається одним із найбільш суперечливих і соціально значущих етапів в історії нації. Дві ключові постаті цієї епохи – С. Петлюра та П. Скоропадський – уособлювали різні моделі державотворення: з одного боку, республікансько-соціалістичну модель; з іншого – консервативно-авторитарну. Довгий час радянська історіографія формувала переважно негативне сприйняття обох постатей, проте сучасні українські дослідження дедалі частіше прагнуть до більш збалансованого й об'єктивного розуміння їхньої діяльності та ролі.

У цьому контексті особливого значення набуває популярна біографічна література, оскільки вона не лише узагальнює висновки наукових досліджень, а й впливає на формування історичної свідомості широкої громадськості. Твори одеського історика В. Савченка є

яскравим прикладом поєднання наукового підходу та доступної подачі матеріалу. Його дослідження про С. Петлюру та П. Скоропадського демонструють підхід, у якому ґрунтовна джерельна база органічно поєднується з авторським баченням та сміливою інтерпретацією історичних подій.

Актуальність цього дослідження випливає з необхідності критичного ознайомлення з сучасною біографічною літературою, присвяченою діячам Української революції, оскільки вона має значний вплив на формування національної ідентичності та дедалі більше інтегрується в освітню сферу. Водночас, питання авторських концепцій та художньо-образних прийомів В. Савченка в його творах досі не було предметом комплексного наукового аналізу.

В. Савченко – одеський історик, автор численних біографічних досліджень про діячів революційної епохи – посідає чільне місце в сучасній українській популярній історіографії. Обидві монографії, що розглядаються, були опубліковані видавництвом «Фоліо» в рамках серії «Знамениті українці», яка з самого початку задає певні інтерпретаційні рамки: обидві постаті представлені як визначні постаті національної історії, попри суттєві відмінності в їхніх політичних поглядах та життєвих шляхах.

Методологічно В. Савченко схиляється до документально-наративного підходу в написанні біографічних творів: він широко використовує архівні матеріали, мемуари сучасників та публікації періодичної преси, поєднуючи їх з власними інтерпретаціями. Автор не цурається оціночних суджень, активно використовує психологічну характеристику та прагне «олюднити» своїх героїв, розкриваючи їхні внутрішні конфлікти, сумніви, помилки та індивідуальні риси. Обидва твори починаються зі своєрідного «вступного парадоксу» – прийому, покликаного захопити увагу читача за допомогою несподіваної інтерпретаційної перспективи.

Характерно, що монографія, присвячена С. Петлюрі, починається з твердження, що радянська пропаганда фактично звела його образ до «безтілесного символу», а автор ставить перед собою завдання повернути йому людські риси, показати його як живу особистість. На противагу цьому, робота про П. Скоропадського починається із зауваження: «Скоропадського часто плутають із його іменитим родичем» – після чого наратив будується навколо складності, багатогранності та внутрішніх суперечностей цієї історичної постаті [2, с. 3].

В. Савченко формує образ С. Петлюри як людини, що виростає з «типового молодого різночинця кінця ХІХ – початку ХХ ст.» [1, с. 4] до символу національно-визвольного руху. Автор послідовно відтворює еволюцію С. Петлюри – від семінариста, пов'язаного з громадським рухом, до журналіста, активного учасника партійного життя і, зрештою, Головного отамана. У цьому процесі становлення В. Савченко зосереджується на кількох визначальних рисах особистості свого героя.

По-перше, в трактуванні В. Савченка С. Петлюра постає як ідеаліст і романтик, водночас здатний на рішучі та швидкі дії. У книзі наведено багато прикладів, що демонструють його відмінність від інших діячів Центральної Ради, насамперед В. Винниченка: у критичних ситуаціях С. Петлюра не був схильний вагатися, а діяв впевнено та оперативно. Зокрема, описуючи початок більшовицьких виступів у Києві наприкінці 1917 року, автор наголошує: «Зі всього керівництва УНР тільки Симон Петлюра тоді був здатен на рішучі дії» [1, с. 24].

По-друге, дослідник наголошує на тісному та нерозривному зв'язку С. Петлюри з широкими народними масами. Савченко демонструє, що більшовицька «антиреклама», зокрема узагальнене позначення всіх бійців УНР як «петлюрівців», парадоксально сприяла утвердженню його постаті як символічного лідера визвольного руху. Таким чином, за логікою автора, ім'я С. Петлюри, фактично, завдяки діям його опонентів, стало позначенням усього руху за незалежність України. Водночас це ім'я набуло подвійного смислового навантаження: для одних воно уособлювало зраду, а для інших – боротьбу за державність [1, с. 36].

По-третє, автор не оминає стороною суперечливі та проблемні аспекти постаті. Зокрема, у творі досить відверто висвітлюється тема єврейських погромів. В. Савченко наголошує, що С. Петлюра не віддавав ні письмових, ні усних наказів, які б заохочували до насильства, а, навпаки, неодноразово видавав накази, спрямовані на його припинення [1, с. 69]. Водночас дослідник не знімає з С. Петлюри відповідальності як керівника за події, що відбувалися у підпорядкованих йому військах, а пояснює цю відповідальність насамперед об'єктивними умовами загального безладу та дезорганізації, характерними для періоду Громадянської війни. В. Савченко також формулює образ: «Він блискуче розбиває інтриги недругів, виходить із критичних ситуацій під час змов. Правда, він був майстерним політиком, але не «блискучим полководцем» [1, с. 69].

По-четверте, В. Савченко приділяє значну увагу масонському аспекту діяльності Петлюри – його участі в масонських ложах та спробам використати ці міжнародні мережі для отримання дипломатичного визнання УНР на Заході. Ця тема, яка в традиційній історіографії часто залишалася на периферії або повністю ігнорувалася, представлена в роботі достатньо детально, що додає додаткової багатовимірності та певного ореолу таємничості образу Петлюри.

Особливе місце в монографії займають стосунки С. Петлюри з В. Винниченком. Автор наголошує, що в щоденникових записах В. Винниченка С. Петлюра постає в різко критичному світлі – як «честолюбцем», «балериною» та «зухвальцем» [1, с. 56]. Водночас В. Савченко протиставляє цю суб'єктивну оцінку підтримці, яку С. Петлюра мав серед військових та широких народних мас, що тяжіли саме до його лідерства.

У підсумку В. Савченка в образі С. Петлюри домінує позитивна інтерпретація: автор наголошує на його витривалості у складних історичних обставинах, відданості національній справі, бажанні зберегти державність навіть у найкритичніші моменти.

Образ П. Скоропадського у В. Савченка будується на принципово інших засадах. Вже у вступі автор формулює ключову тезу: «Оцінювати гетьмана Скоропадського можна і як «лиходія», і як «праведника», але саме своєю неоднозначністю він і цікавий» [2, с. 9]. Саме ця орієнтація на фундаментальну неоднозначність визначає загальну логіку та подальшу авторську стратегію викладу.

Перша ключова риса образу – роздвоєність ідентичності. В. Савченко докладно змальовує, як Скоропадський виріс у родині, де пишалися козацьким корінням, але водночас вважали Малоросію нероздільною частиною Росії. Автор цитує самого Скоропадського: «Я люблю російську мову, українці її терпіти не можуть; я люблю середню Росію, Московщину, вони вважають, що ця країна огидна; я вірю у велике майбутнє Росії» [2, с. 8]. В. Савченко показує, що П. Скоропадський став «людиною двох культур» не з кон'юнктурних міркувань, а через шире внутрішнє переконання.

Друга ключова риса – авантюризм і честолюбство. В. Савченко неодноразово підкреслює, що П. Скоропадський «мріяв про гетьманство» задовго до того, як здобув реальну можливість його досягнути [2, с. 65]. Автор наводить анекдотичну легенду про «гетьманську булаву» в Зимовому палаці і жарт Миколи II [2, с. 23].

Третя риса – парадоксальність правління. В. Савченко формулює цілий ланцюжок парадоксів: «бойовий генерал, що воював проти германців, – ставленик Німеччини, щирий прибічник Антанти – союзник її ворогів, людина російської культури – фундатор українізації та створення української церкви, монарх – супротивник монархізму» [2, с. 4-5]. Ці парадокси не є в очах автора ознакою лицемірства – вони відображають органічну суперечливість самої постаті П. Скоропадського, людини, яка намагалася синтезувати несинтезоване.

Четверта риса – цікаве спостереження щодо ставлення П. Скоропадського до С. Петлюри. У книзі наведено примітну характеристику: «Потрібно сказати, що Петлюра завжди мені малювався як надзвичайно честолюбна людина демагогічного штибу з великою авантюристичною жилкою, але щирий у своєму ставленні до України і потім чесний у грошових відносинах» [2, с. 52]. Далі П. Скоропадський визнавав, що С. Петлюра: «міг би бути одним із надзвичайно корисних діячів часів гетьманства» [2, с. 52]. В. Савченко не коментує цю цитату, але її розміщення в тексті говорить саме за себе: навіть супротивник визнавав у С. Петлюрі людину, придатну для державної служби.

Важливою складовою монографії є висвітлення масонського аспекту діяльності П. Скоропадського. В. Савченко детально аналізує його участь у масонських ложах, зокрема в розділі «Нарцис», де він перебував разом із С. Петлюрою. У цьому контексті масонство представлено автором не як елемент конспірологічних інтерпретацій, а як реальний інструмент формування політичних та соціальних мереж впливу в українському суспільстві того часу.

Загалом образ П. Скоропадського у В. Савченка є значно складнішим і суперечливішим, ніж образ С. Петлюри. Автор не схильний ані до апологетики, ані до однозначного засудження. Виважена, хоча й не позбавлена іронії, авторська позиція добре відображена у фразі: «Скоропадський залишився суперечливою фігурою – «своїм серед чужих і чужим серед своїх»» [2, с. 4].

Порівняльний аналіз обох монографій дозволяє виявити суттєві відмінності в підходах авторів до побудови образів двох лідерів. Постать С. Петлюри представлена передусім через призму його діяльності – конкретних дій, політичних рішень та відповідальності за них. На противагу цьому, образ П. Скоропадського розкривається

переважно через складність його ідентичності та вплив соціального походження.

Роль середовища у формуванні цих образів також відрізняється. У випадку С. Петлюри ключовим є його тривале протистояння з В. Винниченком та М. Грушевським, що дозволяє автору представити його як «людину дії» на тлі «людей слова». Для П. Скоропадського вирішальним фактором є перебування між двома середовищами: з одного боку, аристократичним Петербургом, а з іншого – коло «свідомих українців», серед яких він постійно відчувається «чужим».

Характер взаємодії обох постатей з народом також суттєво відрізняється. У В. Савченка С. Петлюра постає як лідер, якого підтримували широкі маси та за яким йшли, навіть без його цілеспрямованого прагнення до цього. П. Скоропадський зображений як правитель, який намагався спиратися на різні соціальні групи, але так і не здобув стабільної та органічної громадської підтримки.

Водночас обидва твори об'єднує багатство цитат зі спогадів сучасників – як прихильників, так і критиків. В. Савченко послідовно застосовує полілогічний підхід, не уникаючи суперечливих оцінок та надаючи читачеві можливість самостійно інтерпретувати події та постаті. Така стратегія відповідає загальному задуму автора – показати історичних постатей як живі, багатовимірні та внутрішньо суперечливі особистості, а не як однозначно позитивні чи негативні постаті.

Таким чином, аналіз показує, що у працях В. Савченка здійснено спробу принципово нового осмислення постатей епохи Української революції. Дослідник одним із перших в українській історіографії сформував багатогранний образ П. Скоропадського, поєднавши в ньому риси реакціонера та політичного авантюриста з характеристиками людини, яка опинилася в пастці власних суперечливих переконань та ситуативних рішень. Водночас діяльність гетьмана розглядається під критичним кутом, зокрема, підкреслюється тенденційність та суб'єктивність його мемуарної спадщини, яка містить спотворення історичної реальності.

На противагу цьому, в інтерпретації С. Петлюри автор наголошує на його ролі як однієї з ключових постатей української державності, фактично позиціонуючи його як провідного будівника державності того часу. Важливим нововведенням також є висвітлення впливу масонських структур на політичну кар'єру та діяльність обох постатей, що раніше майже не ставало предметом систематичного аналізу.

Загалом, праці В. Савченка представляють С. Петлюру та П. Скоропадського не як схематичні «плакатні» фігури, а як живих, складних політиків, занурених у контекст суперечливої та динамічної епохи. Такий підхід відкриває нові можливості для подальших досліджень і спонукає майбутні покоління істориків вивчати цей період глибше та неупередженіше

Список використаних джерел

1. Савченко В. А. Симон Петлюра. (Серія «Знамениті українці») Харків : Фоліо, 2019. 126 с.
2. Савченко В. А. Павло Скоропадський – останній гетьман України. (Серія «Історичне досє»). Харків : Фоліо, 2008. -512 с.

*Margarita Yeremenko,
scientific supervisor Viktor Savchenko*

THE PORTRAYAL OF PETLIURA AND SKOROPADSKY IN THE WORKS OF UKRAINIAN HISTORIAN VIKTOR SAVCHENKO

***Abstract:** This article analyzes the portrayal of S. Petliura and P. Skoropadsky in the works of Viktor Savchenko. The author portrays Petliura as a combination of idealist and pragmatist, and Skoropadsky as a controversial figure caught between two cultures. The comparison highlights the differences in their assessments and roles in the history of the 1917-1921 revolution.*

***Keywords:** S. Petliura, P. Skoropadsky, V. Savchenko, biographical studies, Ukrainian Revolution, image, UPR, Hetmanate.*

Електронне наукове видання

Історія та археологія України: сучасні тренди досліджень: збірка наукових праць / за ред. О. П. Секерської. Одеса, 2026. 274 с.

Збірка наукових праць присвячена важливим проблемам історичної науки, які стосуються сучасних трендів досліджень історії та археології України. До неї увійшли дослідницькі нароби молодих вчених, аспірантів та здобувачів освіти першого – другого рівнів, які були оприлюднені на II Всеукраїнській науково-практичній конференції «Історія та археологія України: сучасні тренди досліджень» 29 квітня 2026 року у Державному закладі «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського». Видання розраховане на дослідників-істориків, викладачів, здобувачів освіти і усіх, хто цікавиться історією та культурою України.

Матеріали подано в авторській редакції

Макетування: Родіяд Д. О.

Дизайн обкладинки: Засоба К. І.

Одеса 2026